

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

Л.І.Прохоренко
Схвалено Вченою радою Інституту
(протокол № 10 від «15» грудня 2022 р.)

Спеціальність 016 Спеціальна освіта, 053 Психологія
Освітня програма Спеціальна педагогіка, Спеціальна психологія
Ступінь Доктор філософії

Шифр дисципліни

ВД10

Назва дисципліни

**Психолінгвістичні основи діагностики
та корекції порушень усного та
писемного мовлення**

Навчальний рік

2022-2023

Кількість кредитів
ЄКТС (годин)

1 кредити (30 годин)

Статус

Вибіркова дисципліна

**Короткий опис
дисципліни**

Курс має на меті ознайомити із сучасними підходами до наукових досліджень з проблеми діагностики та подолання мовленнєвих порушень різного генезу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі опанують:

- сутність наукового підґрунтя визначення порушень мовленнєвого розвитку;
- знання з добору психолінгвістичних методів діагностики з метою визначення механізму порушення та побудови подальшої стратегії корекційного впливу з урахуванням диференційованого підходу.

Реквізити

Викладач **Трофименко Людмила Іванівна, Ільяна Валентина Михайлівна**

Контакти Email luda.trofymenko@gmail.com
Email iliana.valentyna@gmail.com

Час для консультацій Понеділок, четвер, 14:00-15:00

Мета курсу

- опанування науково-теоретичних основ психолого-педагогічної, психолінгвістичної діагностики осіб з порушеннями усного та писемного мовлення, що розроблені вітчизняними науковцями відділу логопедії

Завдання курсу

1. Забезпечити здобувачів науково-теоретичним підґрунтям для здійснення дослідження з позицій психолінгвістичного підходу до аналізу та кваліфікації мовленнєвих порушень.
2. Ознайомити із сучасними психолінгвістичними технологіями діагностики порушень усного та писемного мовлення.
3. Сформувати уявлення про сучасні технології логопедичного впливу на лінгвістичний розвиток дітей з порушеннями мовлення.

Загальні компетентності

- ЗК1 Здатність до критичного аналізу, оцінювання й синтезу нових і складних ідей.
- ЗК2 Здатність ініціювати, спроектувати та виконати наукове дослідження, яке призводить до нових знань.
- ЗК3 Здатність генерувати нові ідеї та досягати наукових цілей.

Спеціальні (фахові) компетентності

- СК1 Здатність планувати та здійснювати власне наукове дослідження, присвячене суттєвій проблемі сучасної науки у галузі освіти / педагогіки вищої освіти.
- СК2 Здатність здійснювати узагальнення знань у сфері логопедії на теоретико- методологічному рівні.
- СК3 Здатність до використання сучасних методів діагностики та корекції порушень усного мовлення.

Програмні результати навчання

- ПРН1 Здійснювати критичний аналіз, узагальнювати результати наукових досліджень, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо розвитку концептуальних і методологічних знань в галузі логопедії.
- ПРН2 Володіти сучасними методами психолого-педагогічного та психолінгвістичного підходів до логопедичного обстеження та подолання мовленнєвих порушень.
- ПРН3 Здійснювати апробацію та впровадження результатів власних досліджень в галузі логопедії.

Програма дисципліни	
Тема 1	Мовленнєва діяльність. Мовна компетенція.
1.1	Психологічні механізми мовленнєвої діяльності. Мова, мовлення, мовленнєва діяльність.
1.2	Діагностика порушень лексичної складової мовлення. Технологія вивчення лексичної компетенції.
1.3	Діагностика порушень лексико-граматичної, синтаксичної сторін мовлення. Технологія визначення стану розвитку граматичної компетенції.
Тема 2	Сучасні підходи до діагностики мовленнєвих порушень
2.1	Психолінгвістичні технології подолання лексико-граматичної компетенції. Методика подолання мовленнєвих порушень.
2.2	Психолінгвістичні технології подолання порушень лексичної сторони мовлення. Структура лінгвістичних знань.
2.3	Психолінгвістичні технології подолання граматичної сторони мовлення. Структура граматичних знань.
Тема 3	Сучасне розуміння розладів писемного мовлення
3.1	Психофізіологічні механізми письма та читання. Передумови формування писемного мовлення.
3.2	Порушення писемного мовлення. Сучасне розуміння та кваліфікація порушень.
3.3	Причини виникнення порушень писемного мовлення. Біологічний та когнітивний аспекти вивчення означених порушень.
Тема 4	Психолінгвістичний підхід у сучасних дослідженнях
4.1	Дислексія. Поняття про стійкі специфічні порушення читання. Симптоматика та прояви.
4.2	Діагностика дислексії з позицій визначення механізму порушення.
4.3	Подолання дислексії з позицій визначення механізму порушення.

План					
Семестр, тиждень, заняття (дата)	Тема, план заняття	Аудиторні заняття		Самостійна робота	
		Форма	Год	Завдання	Год
Семестр 1 Заняття 1	Тема 1. Мовленнєва діяльність. Мовна компетенція. Психологічні механізми мовленнєвої діяльності. Мова, мовлення, мовленнєва діяльність.	Лекційне	2	Опрацювання першоджерела Соботович Є. Ф. «Структура речової діяльності и механизмы ее формирования»	2
Заняття 2	Діагностика порушень лексичної складової мовлення. Технологія вивчення лексичної компетенції.	Практичне	1	Опрацювання першоджерела Соботович Є.Ф. «Концепція загальномовленнєвої підготовки дітей до школи»	2
Тиждень 2 Заняття 3	Діагностика порушень лексико-граматичної, синтаксичної сторін мовлення. Технологія визначення стану розвитку граматичної компетенції.	Практичне	1	Підготовка матеріалів до презентації для психолінгвістичної діагностики усного мовлення особи з первинним порушенням мовлення (на вибір: ринолалія, дизартрія, дитяча афазія, алалія, апраксія).	3
Заняття 4	Тема 2. Сучасні підходи до діагностики мовленнєвих порушень. Психолінгвістичні технології подолання лексико-граматичної компетенції. Методика подолання мовленнєвих порушень.	Лекційне	1		
Заняття 5	Психолінгвістичні технології подолання порушень лексичної сторони мовлення. Структура лінгвістичних знань.	Практичне	1		
Заняття 6	Психолінгвістичні технології подолання граматичної сторони мовлення. Структура граматичних знань.	Практичне	1		
Заняття 7	Тема 3. Сучасне розуміння розладів писемного мовлення. Психофізіологічні механізми письма та читання. Передумови формування писемного мовлення.	Лекційне	1	Опрацювання першоджерела Ільяна В. М. Корекція дислексій в учнів молодших класів спеціальних шкіл для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. : автореф. Дис.. на здобуття наук. ступеня канд.. пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка»	3
Заняття 8	Порушення писемного мовлення. Сучасне розуміння та кваліфікація порушень.	Лекційне	1	Опрацювання першоджерела О. Р. Лурия «Очерки психофизиологии письма»	2
Заняття 9	Причини виникнення порушень писемного мовлення. Біологічний та когнітивний аспекти вивчення означених порушень.	Лекційне	1		

Заняття 10	Тема 4. Психолінгвістичний підхід у сучасних дослідженнях. Дислексія. Поняття про стійкі специфічні порушення читання. Симптоматика та прояви.	Практичне	1	Підготовка матеріалів до презентації для психолінгвістичної діагностики дисграфії у особи середнього шкільного віку.	3
Заняття 11	Діагностика дислексії з позицій визначення механізму порушення.	Практичне	2		
Заняття 12	Подолання дислексії з позицій визначення механізму порушення.	Практичне	2		

Індивідуальні завдання та підсумковий контроль

Завдання	Особливості виконання та вимоги
	<ol style="list-style-type: none"> Підготувати презентацію для психолінгвістичної діагностики усного мовлення особи з первинним порушенням мовлення (на вибір: ринолалія, дизартрія, дитяча афазія, алалія, апраксія). Підготувати презентацію для психолінгвістичної діагностики дизграфії у особи середнього шкільного віку.
Підсумковий контроль (тест)	Для підсумкового оцінювання потрібно скласти тест з 30 запитань за програмою дисципліни

Оцінювання навчальних досягнень

Вид роботи	%
Відвідування аудиторних занять	20
Відповіді на запитання під час аудиторних занять	20
Індивідуальне завдання 1	15
Індивідуальне завдання 2	15
Підсумковий контроль (тест)	30
Всього	100

Шкали оцінювання

Бальна	ECTS	Національна	Заліків
90-100	A	Відмінно	
80-89	B	Добре	
70-79	C		Зараховано
66-69	D	Задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	Незадовільно - з можливістю повторного виконання завдань	Не зараховано - з можливістю повторного виконання завдань
0-34	F	Незадовільно - з повторним вивченням дисципліни	Не зараховано - з повторним вивченням дисципліни

Додаткові бали

Вид роботи та вимоги	Бал за стобальною шкалою
1. Пошук у базах даних (Scopus) та (Web of Science) журналів дотичних до теми дослідження	20
2. Підготовка наукової статті за вимогами до фахового журналу категорії «В», оформлення бібліографічних посилань в стилі APA	30
3. Підготовка наукової статті за вимогами у журналах, які індексуються в Scopus та Web of Science	50

Основна (обов'язкова) література

1. Ільяна В.М. Дослідження рецептивної діяльності різної модальності у контексті читання / В.М. Ільяна // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб. / за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. – 2016. – С. 56–62.
2. Ільяна В. М. Корекція дислексій в учнів молодших класів спеціальних шкіл для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. : автореф. Дис.. на здобуття наук. ступеня канд.. пед.. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / В. М. Ільяна. – К., 2010. – 20 с.
3. Соботович Є.Ф. Концепція загальномовленнєвої підготовки дітей до школи // Дефектологія. – 1997. – № 1. – С. 2 – 7.
4. Соботович Є.Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку // Дефектологія. – 2003. – №2. – С. 2 – 11.
5. Соботович Е.Ф. Психолінгвістическая структура речевой деятельности и механизмы её формирования / Е.Ф. Соботович. – К.: ИЗМН, 1997. – 44 с.
6. Трофименко Л.І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: монографія / Л.І. Трофименко. – Кіровоград: Імекс- ЛТД, 2014. – 104 с. // <https://lib.iitta.gov.ua/9760/>

Додаткова література та інші джерела інформації

1. Данілавичюте Е. А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. / Е. А. Данілавичюте // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб.: Вип.5 [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К.: Наук. світ, 2004. – С. 215 – 218.
2. Трофименко Л. І. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. – К., – 20016 – // <https://lib.iitta.gov.ua/8725/>
https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita/korektsiyni_programi/korektsiyno-rozvitkovi-

[zanyattya-dlya-ditey-z-tyazhkimi-porushennyami-movlennya/](#)

3. Трофименко Л. І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку / Навчально-методичний посібник – К. – 2015. // <http://lib.iitta.gov.ua/8723/>
4. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ – К., – 2013 – // <https://lib.iitta.gov.ua/10502/>
5. Трофименко Л.І. Психолінгвістичні основи виявлення особливостей лексичного компоненту мовлення у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення / Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. – Том 1№14 (2018) / <https://spp.org.ua/index.php/journal/article/view/55>
6. Трофименко Л.І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізко вираженим загальним недорозвитком мовлення // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. – 2013. - № 1. – С. 9 – 13.
7. Л.О. Калмикова, Г.В. Калмиков, І.М. Лапшина, Н.В. Харченко. Психологія мовлення і психолінгвістика. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист від 31.07.2007 р. №1.4 / 18 – Г – 1338) // https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/Kalmykova_Psykholohiia-movlennia-i-psykholinhvistyka.pdf

Методи навчання

Аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний, дослідницький, словесний, наочний, практичний.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Дистанційне навчання, інтернет, сучасне технічне обладнання.

Поведінка на курсі

Під час занять здобувачі:

- не вживають їжу та жувальну гумку;
- не залишають аудиторію без дозволу викладача;
- не заважають викладачу проводити заняття.

Під час контролю знань здобувачі:

- є підготовленими відповідно до вимог даного курсу;
- розраховують тільки на власні знання (не шукають інші джерела інформації);
- не заважають іншим;
- виконують усі вимоги викладачів щодо контролю знань.

Інформація про викладача

Трофименко Людмила Іванівна, старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу логопедії Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Ільяна Валентина Михайлівна, старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу логопедії Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Основні публікації з тематики дисципліни

1. Ільяна В.М. Сучасний стан вивчення читання як процесу (психолого-педагогічний аспект) / В.М. Ільяна // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : зб. статей молодих вчених / за ред. В.В.Засенка, А.А. Колупаєвої. – К.: 2012 – Вип. 3. С. 36–40. [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=oop_2012_3\(1\)_10](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=oop_2012_3(1)_10)
2. Ільяна В.М. Виявлення своєрідності формування компонентів психолінгвістичної структури читання у старших дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку / В.М. Ільяна // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2013. – № 3. – С. 30–37. <http://csnukr.in.ua/articles/136730.pdf>
3. Ільяна В.М. Визначення механізмів дислексій в учнів з тяжкими порушеннями мовлення. / В.М. Ільяна // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : наук.-метод. зб.: Вип. 4. Частина 1. / за ред. В.В.Засенка, А.А. Колупаєвої. – К.: Педагогічна думка, 2013 – Вип. 4 – С. 38–42. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=oop_2013_4%281%29_7
4. Трофименко Л.І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: монографія / Л.І. Трофименко. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 104 с. // <https://lib.iitta.gov.ua/9760/>
5. Трофименко Л.І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник – К. – 2015. // Режим доступу <http://lib.iitta.gov.ua/8723/>
6. Трофименко Л.І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізко вираженим загальним недорозвитком мовлення // Л.І. Трофименко // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. – 2013. – № 1. – С. 9 – 13.
7. Трофименко Л.І. Специфіка формування граматичної компетенції у дітей з тяжкими порушеннями мовлення / Л.І. Трофименко // Особлива дитина: навчання і виховання. – № 2 (98) – 2020. – С. 64–73.
8. Трофименко Л.І. Формування фонологічної компетенції у дітей із тяжкими порушеннями мовлення // Особлива дитина: навчання і виховання. № 4 – 2021. – С. 7-17.

Зворотній зв'язок

Інше

Затверджено

Протокол № 6 від 12/ 08 / 2021 р.

Укладач

Трофименко Л. І.

(_____)

Завідувач відділу

Данілавічюте Е. А. (_____)